

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
σε συνεργασία με το
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ/ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»**

Κεραμιτσή Βασιλική, Α.Μ: 679

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπων Καθηγητής:	[Κωνσταντίνος Λολίτσας, Συνεργαζόμενος Ερευνητής, Ι.Π.Τ.-Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]
2 ^ο Μέλος:	[Ζωή Καραμπατζάκη, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, Ι.Π.Τ.-Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]
3 ^ο Μέλος:	[Θεόδωρος Γούπος, Συνεργαζόμενος Ερευνητής, Ι.Π.Τ.- Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]

Κομοτηνή/Αθήνα

2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασία είναι να διερευνήσει το ρόλο του εκπαιδευτικού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας που παρουσιάζουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα η οποία βασίστηκε κατά βάση σε δεδομένα της τελευταίας εικοσαετίας. Αρχικά, στο θεωρητικό μέρος της έρευνας παρουσιάστηκε με συντομία ο ορισμός των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών καθώς και τα χαρακτηριστικά των παιδιών με τέτοιου είδους δυσκολίες. Δηλώθηκαν οι βασικές δυσκολίες στον τομέα της κοινωνικής ανάπτυξης καθώς και οι θεωρητικές προσεγγίσεις που ορίζουν τη συναισθηματική ανάπτυξη.

Σκοπό της βιβλιογραφικής ανασκόπησης αποτέλεσε η διερεύνηση του ρόλου του εκπαιδευτικού αφού δηλωθούν οι παράγοντες οι οποίοι δρουν υποστηρικτικά ή δυσχεραίνουν το εκπαιδευτικό του έργο. Γίνεται επίσης παρουσίαση των πρακτικών και των στρατηγικών που μπορεί να χρησιμοποιήσει προκειμένου να φέρει εις πέρας το έργο του με την έρευνα να καταδεικνύει τον πολύ σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει. Ο εκπαιδευτικός επηρεάζει άμεσα την εκπαιδευτική διαδικασία ιδιαίτερα των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με την τόνωση της αυτοπεποίθησης, την παρότρυνση για αλληλεπίδραση μέσω της διαμόρφωσης του σχολικού πλαισίου και τη χρήση των κατάλληλων στρατηγικών. Η έρευνα καταδεικνύει την ανάγκη επικέντρωσης στον ρόλο του εκπαιδευτικού και την καλή συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων στη μαθησιακή διαδικασία.

Λέξεις-κλειδιά: ρόλος εκπαιδευτικού, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη νηπίων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Agaliotis, I., & Kalyva, E. (2008). Nonverbal social interaction skills of children with learning disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 29*(1), 1-10.

Avgitidou, S. (2016). Creativity and play in early childhood education: a socio-cultural perspective. *Dialogoi! Theory & Praxis in Education, 2*, 9-19.

Avramidis, E. (2010). Social relationships of pupils with special educational needs in the mainstream primary class: peer group membership and peer-assessed social behavior. *European Journal of Special Needs Education, 25*(4), 413-429.

Bouchev A.H. (2004). Parents, teachers, and peers: Discrepant or complementary achievement socializers? *New Directions for child and adolescent development, 106*, 35-53.

Brooks-Gun, J. (2000). Do you believe in magic? What can we expect from early childhood intervention programs. *Society for Research in Child Development, 17*, 3
Ανακτήθηκε από <http://srcd.org/sites/default/files/documents/spr17-1.pdf>

Elksnin, K. L. & Elksnin, N. (2004). The social-emotional side of learning disabilities. *Learning Disability Quarterly, 27*(1), 3-8.

Fleer, M. (2013). *Play in the Early Years*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gadsen, V. L. (2008). The Arts and Education: Knowledge Generation, Pedagogy and the Discourse of Learning. *Review of Research in Education, 32*, 29-61.

Goransson, K. & Nilholm, C. (2014). Conceptual diversities and empirical shortcomings – a critical analysis of research on inclusive education. *European Journal of Special Needs Education, 29* (3), 265–280.

Hatzichristou, C. & Lampropoulou, A. & Lykitsakou, K. (2006). Addressing cultural factors in development of system interventions. *Journal of Applied Psychology, 22* (2), 103-126.

Huber, K. D., Rosenfeld, J. G., & Fiorello, C. A. (2001). The differential impact of inclusion and inclusive practices on high, average, and low achieving general education students. *Psychology in the Schools*, 38 (6), 497–504.

Hupp, S. D. A., LeBlanc, M., Jewell, J. D., & Warnes, E. (2009). History and overview. In: Matson, J.L. (Ed.), *Social behavior and skills in children*. Baton Rouge: Springer.

Koster, M., Nakken, H., Pijl, S.J. & Van Houten, E. (2009). Being part of the peer group: A literature study focusing on the social dimension of inclusion in education. *International Journal of Inclusive Education*, 13 (2), 117–140.

Lawrence, R. L. (2008). Powerful Feelings: Exploring the Affective Domain of Informal and Arts-Based Learning. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 120, 65-77.

Marlina, M.(2019). Social participation of students with special educational needs in inclusive elementary schools. *SpeacialusisUgdymas*, 1 (39), 129-131.

Meckley A., (2002). *Observing children's play: Mindful methods*, International Toy Research Association: London.

Mikami, A. Y., Lerner, M. D., & Lun, J. (2010). Social Context Influences on Children's Rejection by Their Peers. *Child Development Perspectives*, 4 (2), 123–130.

NESSE (2008). Education and Migration strategies for integrating migrant children in European schools and societies: A synthesis of research findings for policy makers. *Report submitted to the European Commission*.

Nordström, I. (2011). Inclusion and participation in peer relations. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 13 (1), 71–81.

Landy, R. J. (2009). Role theory and the role method of drama therapy. In D. R. Johnson, & R. Emunah (Eds.), *Current approaches in drama therapy* (pp. 65–88). Springfield, IL: Charles C. Thomas Publishers.

Vauras, M., & Junttila, N. (2007). Children's loneliness, social competence and school success: The role of the family. *HellenicJournalofPsychology*, 5, 1-16.

Vygotsky, L. (1992). Ο ρόλος του παιχνιδιού στην ανάπτυξη. Στο ΒοσνιάδουΣτ. (επιμ). μετ. Χουρτζαμανόγλου, Ε. Αθήνα: Gutenberg.

Wiener, J. & Tardif, Y. Ch. (2004). Social and Emotional Functioning of Children with Learning Disabilities: Does Special Education Placement Make a Difference?, *Learning Disabilities Research & Practice*, 19(1), 20–32.

Wood, E. (2004). Developing a pedagogy of play for the 21st century. In Anning, J. Cullen & M. Flear (Eds.), *Early childhood education: Society and culture* (pp. 17-30). London: Sage.

Αλεξανδρή, Α. (2019), «Ανάπτυξη ψυχοπαιδαγωγικών δράσεων για την ενίσχυση ατομικών και κοινωνικών Δεξιοτήτων μέσα σε ένα πρόγραμμα παρέμβασης, με στόχο την ένταξη μαθητών με ιδιαίτερες δυσκολίες στην κανονική σχολική τάξη», Πανεπιστήμιο Κρήτης, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Διδακτορική Διατριβή.

Αναγνωστόπουλος, Δ.Β. (2008). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις των φίλων.

Αναστασοπούλου, Ε., Ζυγούρη, Ε. & Καζταρίδου, Α. (2014). Κοινωνική μάθηση και κοινωνικές δεξιότητες: Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας για την εφαρμογή του αναλυτικού προγράμματος στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 13, 13-23

Αποστολοπούλου, Κ. & Καρυδά, Ε. (2007). *Επισκόπηση των μέσων ανίχνευσης της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στην προσχολική και εφηβική ηλικία*. Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης: Σχολείο Ίσο για παιδιά άνισα. Αθήνα: ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ

Αυγητίδου, Σ. (2001). *Το Παιχνίδι: Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω

Βруниώτη, Π.Κ., Κυρίδης, Γ.Α., Σιβροπούλου – Θεοδοσιάδου, Ε., και Χρυσάφιδης, Κ. (2008). *Οδηγός Γονέα*. Αθήνα: Πατάκη.

Γρηγοριάδης, Α. (2005). *Διαπροσωπικές σχέσεις στο νηπιαγωγείο. Αντιλήψεις νηπιαγωγών και μαθητών για τις μεταξύ τους σχέσεις*, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διδακτορική Διατριβή.

Δεληγκάρη, Ο. (2015). «Κοινωνικές δεξιότητες και κοινωνική αλληλεπίδραση των παιδιών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Θεσσαλονίκη, Διπλωματική εργασία.

Δημητρίου – Χατζηνεοφύτου, Λ. (2001). *Τα 6 Πρώτα Χρόνια της Ζωής*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Δόικου, Μ. (2006). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων των μαθητών με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες: Απόψεις εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 41, 93-139.

Ευκαρπίδης, Π.Δ. (2015). *Τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται ανάμεσα στους μαθητές με ήπια νοητική ανεπάρκεια και στους συνομηλίκους τους στο δημοτικό σχολείο*. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.

Καμπεζά, Μ., Βελλοπούλου, Α., Κουφού, Α., Ράικου, Ν., & Φιλίππιδη, Α. (2018). *Οι απόψεις των εκπαιδευόμενων νηπιαγωγών για το παιχνίδι στο πλαίσιο της Πρακτικής Άσκησης του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η*. Στο Πρακτικά του 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου του Δικτύου Πρακτικών Ασκήσεων (σσ. 145–159). Βόλος.

Καμπεζά, Μ., & Σφυρόερα, Μ. (2016). Ενισχύοντας τη μάθηση των παιδιών: νοηματοδότηση και παιχνίδι. Στο Σ. Αυγητίδου, Μ. Τζεκάκη & Β. Τσάφος (Επιμ.), *Οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί παρατηρούν, παρεμβαίνουν και αναστοχάζονται: προτάσεις υποστήριξης της πρακτικής τους άσκησης* (σσ 90-118). Αθήνα: Gutenberg.

Καραφύλλης, Γ. (2007). *Η Φιλοσοφία της Παιδείας*. Γνωσιολογικά και Ηθικά Ζητήματα. Αθήνα: Εκδόσεις Βάνιας.

Κουτσιβίτη, Α. (2020). «Σχέσεις δεσμού, ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων και επιθετικότητα στην εφηβεία», Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Κουρετζής, Λ. (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι. Παιδαγωγική θεωρία, πρακτική και θεατρολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Κουρκούτας, Η. (2017). Παράγοντες κινδύνου για την ένταξη και ενσωμάτωση παιδιών με αντικοινωνικές τάσεις και προβλήματα συμπεριφοράς, *Θέματα ειδικής Αγωγής*, 38, 46-57

Κουρμούση, Ν. (2012). *Εκπαίδευση σε ατομικές και κοινωνικές δεξιότητες στο πλαίσιο της αγωγής υγείας στο νηπιαγωγείο* (Διδακτορική διατριβή). Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Κυρίδης, Α. (1996). *Μια κοινωνιολογική προσέγγιση της προσχολικής ηλικίας*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη.

Κωνσταντινίδου, Μ. (2020). *Παρεμβάσεις εκπαιδευτικών για την κοινωνική ένταξη μαθητών δημοτικού με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που βρίσκονται σε δυσμενή κοινωνική θέση στην ομάδα των συνομηλίκων*, Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Λαζαράτου, Ε. (2008). Άγχος Αποχωρισμού. Στο Β. Αλεβίζος (Επιμ.), *Άγχος, Ιατρικές και Κοινωνικές Διαστάσεις*, σελ. 389-402. Αθήνα: ΒΗΤΑ Ιατρικές Εκδόσεις.

Μαλικιώση-Λοΐζου, Μ. (2001). *Η συμβουλευτική ψυχολογία στην εκπαίδευση. Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2008). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Μπάρμπας, Γ. (2007). *Σχολείο και Μάθηση, μια αποκλίνουσα σχέση*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.

Μπίκος, Κ. (2011). *Κοινωνικές Σχέσεις και Αλληλεπίδραση στη Σχολική Τάξη*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός

Μπιλίση, Π. (2018). *«Η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των νηπίων: Απόψεις και πρακτικές νηπιαγωγών»*, Αθήνα, ΕΚΠΑ

Μπότσογλου, Κ. (2010). *Υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού και παιδί: Παιδαγωγική ποιότητα, ασφάλεια, παιδαγωγικές εφαρμογές*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπούτζα, Β. (2018). *Η κοινωνική ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην προσχολική εκπαίδευση: Εκπαιδευτικές πρακτικές και επιμέρους στρατηγικές προώθησης κοινωνικών και κοινωνικο-οικοινωνιακών δεξιοτήτων*, Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ντολιοπούλου, Ε. (2003). *Σύγχρονα Προγράμματα για Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Δαρδάνος.

Παντελιάδου, Σ. & Μπότσας, Γ. (2007). *Μαθησιακές Δυσκολίες. Βασικές Έννοιες και Χαρακτηριστικά*. Θεσσαλονίκη: Γράφημα.

Παπαδάτος, Γ. (2011). *Ψυχοφυσιολογία. Λειτουργίες του Εγκεφάλου και Μαθηματικά*. Αθήνα: Επιστημονικές Εκδόσεις Παρισάνου.

Παπακίτσου, Β. Ι. (2019). *Η αξιοποίηση του παραμυθιού και του θεατρικού παιχνιδιού στην εργοθεραπευτική παρέμβαση στο νηπιαγωγείο*. Εισηγητική παρουσίαση στο 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης.

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2012). *Παιδιά και έφηβοι με Ειδικές Ανάγκες και Δυνατότητες*. Τόμος Α. Αθήνα: Ατραπός.

Σταύρου, Λ.Σ. (2002). *Διδακτική μεθοδολογία στην ειδική αγωγή. Λογικομαθηματικές έννοιες και νοητική στέρση*. Αθήνα: Άνθρωπος.

Τζιβινίκου, Σ. (2015). *Μαθησιακές δυσκολίες-διδακτικές παρεμβάσεις*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Αποθετήριο «Κάλλιπος».

Τολόγλου, Μ.Μ. (2018). *Συνεργατικές πρακτικές εκπαιδευτικών, ειδικών επαγγελματιών και γονέων στο πλαίσιο της γενικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: ο ρόλος της συνεργασίας στην ενταξιακή εκπαίδευση*. 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 8, 1108-1118.

Χατζηκαμάρη, Π., & Κοκκίδου, Μ. (2004). *Το παιχνίδι στην εκπαιδευτική διαδικασία*. Θεσσαλονίκη: UniversityStudioPress.

Χατζηχρήστου, Χ. Γ. (2011). *Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο: Πρόγραμμα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της μάθησης στη σχολική κοινότητα. Εκπαιδευτικό Υλικό I, II, III*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Χατζηχρήστου, Χ. (2008). *Κοινωνική και Συναισθηματική Αγωγή στο Σχολείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Χίου, Β. (2016). *Προαγωγή Ψυχικής Υγείας σε Παιδιά ηλικίας 4-6 ετών. Εφαρμογή του προγράμματος «Μπορώ να λύσω το πρόβλημα» σε νηπιαγωγεία στην Ελλάδα, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής, Ρόδος.*

Χρηστάκης, Κ. (2008). *Η εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες. Εισαγωγή στην Ειδική Αγωγή*. Σημειώσεις στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης. Ακαδ. έτος 2008-2009.

Χρηστάκης, Κ. (2011). *Η εκπαίδευση των παιδιών με δυσκολίες*. Αθήνα: Διάδραση.